

Koruma Amaçlı Planlarda Yapılaşma Kararları - Giresun Örneği

Building Decisions in Urban Conservation Plans—Giresun Example

Ceyhan YÜCEL

ÖZ

Koruma amaçlı imar planlarında yapılaşma kararları, başarılı bir koruma pratiği gerçekleştirilmesinde öncelikli konulardandır. Bütüncül ve kapsayıcı bir koruma politikası ve bu politikaya bağlı olarak alınmış planlama kararlarının önceliği yanında, korunmaya konu mekânın özgün/otantik niteliklerin yaşatılmasında yapılaşmaya yönelik kararlar doğrudan etkilidir. Korunacak kentsel alanlarda yapılaşmaya yönelik kararlarda başlıca üç yapı kategorisi ortaya çıkmaktadır: Kültür varlığı olarak tescilli yapılar, dokuda içinde yer alan ancak tescile konu olmayan mevcut yapılar ve doku içinde yeni yapılacak yapılar. Koruma mevzuatımız tescilli kültür varlıklarına ilişkin uygulama, izleme ve denetleme mekanizmasını oluşturmuş durumdadır; ancak tescil dışı olan taşınmazlarda ya da yeni yapılacak yapılarda bu mekanizma oldukça kısıtlıdır. Bu açıdan, koruma amaçlı imar planlarında yapılaşmaya yönelik kararlar, doku karakterinin doğru bir şekilde korunması ve dokunun otantik niteliklerinin sürdürülebilmesi için başlıca araçlar haline gelmektedir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başına tarihlenen yapılardan oluşan Giresun geleneksel kent dokusu üzerinde kentleşmenin yarattığı tehditler, zaman içerisinde eski ve yeni doku arasında bütünleşme sorunları yaratmıştır. Geleneksel binaların tescilinin eksik yapılmış olması, yeni yapılacak binalar için gerekli yapılaşma koşullarının ve kısıtlamaların yetersizliği, bütüncül bir planlama politikasının eksikliği ve geleneksel doku içerisinde ve çevresinde dokuya aykırı yeni yapılaşma örnekleri, Giresun kentsel koruma alanlarında ortaya çıkan başlıca sorunlardır. Buradan hareketle, Giresun Kentsel Sit Alanı ve Koruma Alanları için hazırlanan Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nda yapılaşmaya yönelik belirlenmiş ilke ve kararların paylaşılması ve tartışılması amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Kentsel koruma; koruma amaçlı planlama; planlama.

ABSTRACT

The decisions about the built environment and the building codes in urban conservation plans have a critical role for a true conservation practice. Besides the necessity of planning decisions that are formed according to a holistic conservation policy, the building regulations and codes have direct effects in sustaining the characteristic and authentic features of the built environment. In urban conservation areas, buildings can be categorized in three groups: cultural assets that are already registered as heritage sites, existing buildings that do not present heritage value and proposed buildings that do not exist currently. The conservation law in Turkey provides a specific mechanism for monitoring and controlling registered heritage sites; however, this mechanism is quite limited for unregistered or new buildings in urban conservation areas. Therefore, within urban conservation plans, the decisions about the unregistered or new buildings become a primary challenge for the protection of authentic physical features in urban areas. Urbanization over the traditional urban area of Giresun dating to the late 19th and early 20th centuries has created obvious integration problems between new and old sites. The limited registration for traditional buildings, the insufficiency in codes and limitations for new buildings, the lack of a holistic planning policy, and the existence of unharmonious new buildings within and around the urban conservation area are the current problems in Giresun. These problems have been mainly caused by the building decisions of former urban conservation plans. This paper aims to share and argue the principles and decisions of the Revision Plan of Giresun Urban Conservation Area.

Keywords: Urban conservation; conservation planning; planning.

Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kayseri

Başvuru tarihi: 06 Nisan 2015 - Kabul tarihi: 03 Aralık 2016

İletişim: Ceyhan YÜCEL. e-posta: ceyhanyucel@gmail.com

© 2017 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2017 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Geleneksel kent dokularının korunması amaçlı hazırlanan planlarda, hem dokunun mevcut niteliklerinin bozulmadan yaşamasının sağlanması hem de yeni yapılacak yapılarla doku karakteri ve bütünlüğünün yaşatılmasında, yapılaşmaya dönük kararlar önemli bir rol oynamaktadır. Planlama çalışmalarında günümüze ulaşmış olan korunacak yapılara ilişkin kararlar daha kolay belirlenebilirken, doku içerisinde yapılacak yeni yapılara yönelik kararların alınmasında farklı tutumlar görülebilmektedir.

Koruma mevzuatımız tescilli kültür varlıklarına ilişkin uygulama, izleme ve denetleme mekanizmasını oluşturmuş durumdadır; ancak tescil dışı olan taşınmazlarda ya da yeni yapılacak yapılarda bu mekanizma oldukça kısıtlıdır. Ülkemiz planlama ve koruma mevzuatında kentsel alanlar ile korunacak kentsel alanların yasal süreçleri ayrı ayrı işlemektedir. Bu nedenle, kentsel koruma alanlarının çevresi konusunda tutum belirlemede ve planlama kararları konusunda müdahalelerde bulunmada koruma amaçlı planlama mevzuatı yetersiz kalmakta, sit alanı ile koruma alanlarının çevresel bütünlüğünü sağlamaya yönelik öneriler geliştirilmesi zorlaşmaktadır.

Geleneksel karakterin birebir tekrarından ya da replikasyondan başlayarak tamamen yeni ve aykırı yapı üretimine olanak veren yapılaşma kararlarına uzanan yaklaşım farklılıkları planlama çalışmalarında gözlenmektedir. Yerleşmenin içinde bulunduğu gelişme eğilimleri, yerleşme karakteristikleri, ekonomik ve sosyal nitelikleri ve mimari özellikleri doku içerisinde yapılacak yeni yapılara ilişkin kararları etkileyen başlıca faktörlerdir.

Bu çalışmada, Giresun kentsel sit alanı için hazırlanan koruma amaçlı revizyon imar planında yeni yapılara ilişkin yapılaşma kararlarının belirlenmesinde benimsenen yaklaşımın örneklenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, Giresun ve kentsel sit alanına ilişkin tanıtıcı ve açıklayıcı bilgilerin verilmesinin ardından, planlama çalışması kapsamında geleneksel kent dokusu içerisinde yapılacak yeni yapılar için benimsenen yaklaşım ve yeni yapılaşmalarda izlenen yöntem, plandan örnekler ile sunulacaktır.

Giresun Kenti Genel Karakteri

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Giresun, 6.934 km² yüzölçümü, 444.467 kişilik toplam il nüfusu ve 107.953 kişilik kent merkezi nüfusu¹ ile bölge içerisinde orta büyüklükte bir kent karakteri göstermektedir. Bölgeye ve kente ulaşım karayolu ile sağlanmaktadır. Bir kıyı yerleşmesi olmasına rağmen deniz ulaşımı etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Trabzon ve Samsun Havaalanları bölgeye ulaşım da ana hava trafiği istasyonlarıdır. Bunun yanı sıra, Ordu ili ile sınır noktasında kurulan Ordu-Giresun Havaalanı'nda da uçuşlar başlamış durumdadır.

¹ TÜİK ADNKS, 2016.

Doğal ve coğrafi etkenler sonucu, Giresun ve Doğu Karadeniz ekonomisi çok canlı olamamıştır ve dış göç bölgesinin kronik bir sorunu olagelmıştır. Küçük ölçekli endüstri faaliyetleri yanında, tarım ve hizmet sektörü Giresun ekonomisinde başlıca sektörlerdir. Ticaret faaliyetleri hizmet sektörü içerisindeki ana faaliyettir. Tarım sektörü açısından, eğimli ve zor topografya koşulları, ekim-dikim faaliyetlerine çok fazla olanak vermediğinden, özellikle sahil kesimlerinde ürün çeşitliliğini azaltmaktadır.² Fındık sadece tarımsal açıdan değil, kentin ve bölgenin ekonomik ve kültürel yaşamının şekillenmesi açısından da başlıca üründür.

1980 yılından itibaren tarım sektöründe istihdam edilen nüfus azalmakta, hizmetler sektöründeki istihdam ise artmaktadır. Kentleşmeye bağlı olarak gelişen hizmetler sektörüne karşın, sanayi sektörü nicelik olarak zaman içinde artış gösterse de ölçek ve kapasite açısından büyük ölçekli yatırımlar yapılmadığından, Giresun'da önemli bir ekonomik gelir yaratmamaktadır.³

Doğu Karadeniz Bölgesi, yeşil niteliklerin ve denizin oluşturduğu birliktelik ile karakteristik ve seçkin bir doğal görünüm sergiler. Ülkemizdeki en yeşil flora, en yağmurlu iklim, en dağlık ve hareketli topografya bu bölgede yer alır. Coğrafyadaki yeşil karakter ılıman ve yağmurlu bir iklime yol açarken, doğal olanaklar bölgeyi son zamanlarda en çok tercih edilen doğa turizmi alanlarından biri haline getirmektedir. İlde turizm açısından en önemli doğal değer yaylalar olarak ortaya çıkmaktadır.⁴

Giresun'un topografyasının mekânsal büyüme ve arazi geliştirme konusunda yarattığı güçlükler, yerleşme merkezinde oldukça yoğun bir kent görünümünün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ağırlıkla 1980'lerde oluşmuş olan ve genellikle 5-7 katlı bitişik nizam apartmanlardan oluşan bir önceki dönem kent dokusu, son zamanlarda yerini daha yüksek katlı apartmanlara bırakmakta; bunun yanı sıra 10-15 katlı ve taban alanı büyük apartmanlar giderek kenti kuşatan yamaçlara doğru yayılmaktadır (Şekil 1 ve 2). Tek merkezli bir yapı gösteren kent strüktürü içerisinde (Şekil 3), ticaret ve yönetim birimlerini barındıran kent merkezi ile kıyı boyunca lineer uzanan ve son yakın zamanda güney yönünde iç kesimlere de yayılan konut alanları başlıca kullanımlardır (Şekil 4 ve 5).

Kentsel Sit Alanında Genel Karakter

Giresun kentinde korumaya konu alanlar, Zeytinlik mevki olarak adlandırılan ve Hacı Siyam, Çınarlar, Kale mahallelerini kapsayan kentsel sit alanı ile kent merkezi ve çevresinde yer alan tescilli yapıların koruma alanlarından oluşmaktadır (Şekil 6). Bunun yanı sıra, koruma amaçlı planın kapsamı dışında olduğu için bu çalışmada ele alın-

² Bekdemir, 2000, sf: 196.

³ DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2013, sf: 11.

⁴ Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2014, sf: 1.

Şekil 1. Giresun kentsel sit alanı ile doğal ve arkeolojik sit alanının (Giresun Kalesi) doğu yönünden görünümü (Fotoğraf: Ceyhan YÜCEL).

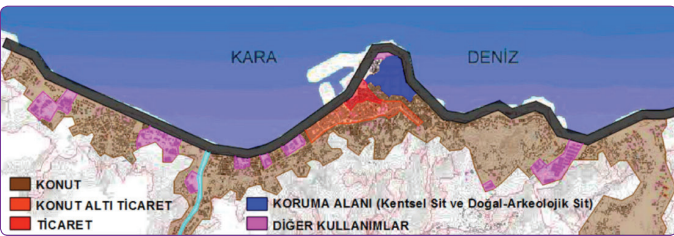
Şekil 4. Giresun kent merkezi genel görünüşü (Fotoğraf: Ceyhan YÜCEL).

Şekil 2. Giresun kent merkezi ile doğal ve arkeolojik sit alanının (Giresun Kalesi) batı yönünden görünümü (Fotoğraf: Ceyhan YÜCEL).

Şekil 5. Giresun kent merkezinde yeni yapılaşma ve tarihi yapı ilişkisine bir örnek (Fotoğraf: Ceyhan YÜCEL).

Şekil 3. Giresun kenti genel alan kullanımı (Giresun Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı analiz verilerine bağlı olarak hazırlanmıştır).

mayan, Giresun Kalesi'nin yer aldığı 1. Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı ile Kale'nin kuzey eteğinde bulunan 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı kent merkezindeki diğer koruma alanlarıdır.

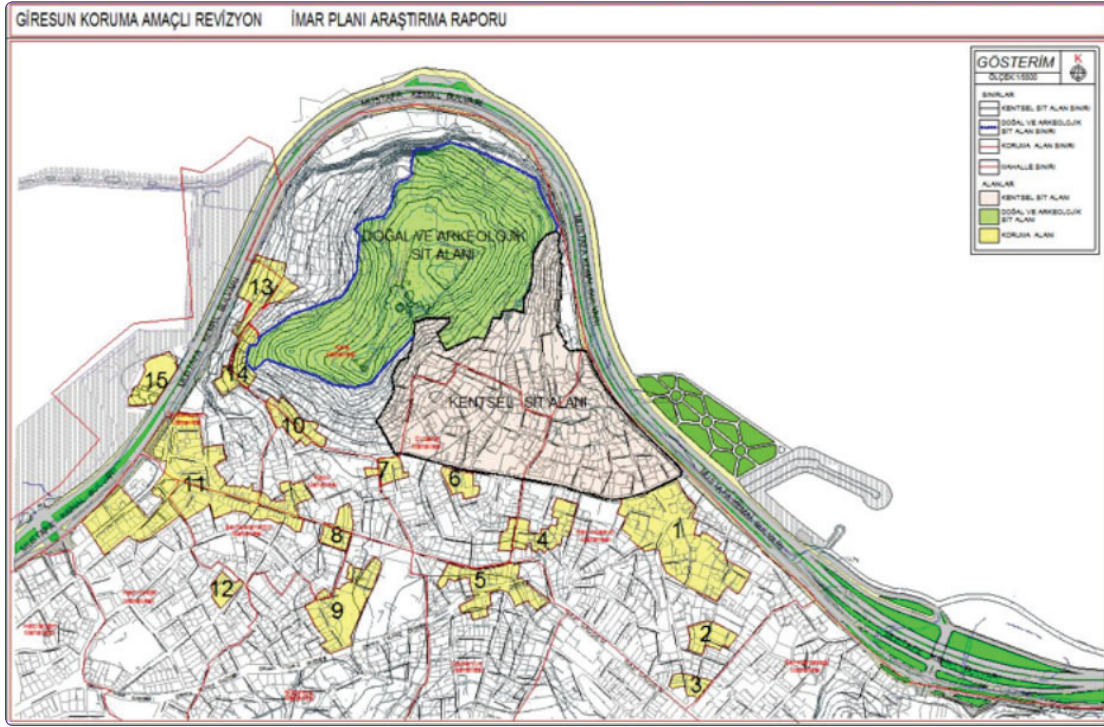
Kentsel sit alanı, Giresun'un aynı zamanda tarihsel merkezini de oluşturan çekirdek etrafında ve Pontos Kralı Mihrdates'in oğlu Farnakes (M.Ö. 190-169) tarafından yaptırılmış olan⁵ Giresun Kalesi'nin doğu eteklerinde yer

⁵ Aydın, 2012, sf: 40.

almaktadır. Giresun kenti, konum olarak denize uzanan bir burun üzerinde kurulmuş olan ve silüete oldukça hakim konumda olan Kale'nin doğu, batı ve güney yönünde yerleşmiştir (Şekil 7).

Daha önce Kale'yi merkez alan kompakt bir forma sahip olan yerleşme dokusunun, 20. yüzyılda sahil şeridi boyunca yaşanan büyümeyle lineer bir gelişim göstermesi, kentin tarihsel çekirdeğindeki değişimi yavaşlatmış olsa da, günümüze uzanan tarihsel yapılar, Giresun'daki geleneksel kent dokusunun günümüzdeki son örnekleri olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kentsel sit alanı geleneksel niteliklerini büyük oranda korurken, koruma alanlarında değişme ve yenilemelerin yoğun olduğu ve tescilli yapıların buralarda münferiden ayakta oldukları görülmektedir.

Uzun bir süredir koruma altında olmasına rağmen, Giresun kentsel sit alanında aykırı ve yoğun yapılaşmanın önüne geçilememiştir. Bahçeli ve 2 ya da 3 katlı ayırık düzen yapılaşmadan oluşan genel yerleşme dokusu içerisinde

Şekil 6. Giresun Kentsel Sit Alanı, 1. Derece Doğal ve Arkeolojik Alanı ve Koruma Alanları (Giresun Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu, Merkez Şehircilik).

Şekil 7. Giresun kenti uydu görüntüsü (Google Earth, Erişim Tarihi: 26.09.2016).

de yapılmış olan yeni apartmanlar hem oluşturduğu sokak dokusu ile bu dokuyu bozmuş hem de kent silüetinde aykırı yüksekliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Geleneksel dokuda daha çok bahçe duvarları ile elde edilen sokak dokusu yeni yapılarla sürdürülmüştür (Şekil 8).

Kentsel sit alanında işlev ağırlıklı konuttur. Bunun yanı sıra küçük ölçekli ticaret faaliyetleri vardır. 13,64 Hektar büyüklüğe sahip olan kentsel sit alanının tamamına yakını konut alanı kullanımında olup, ticaret alanları 1.500 m² ve genelde zemin katlarda yer alan ve yol aksı boyunca doğru-

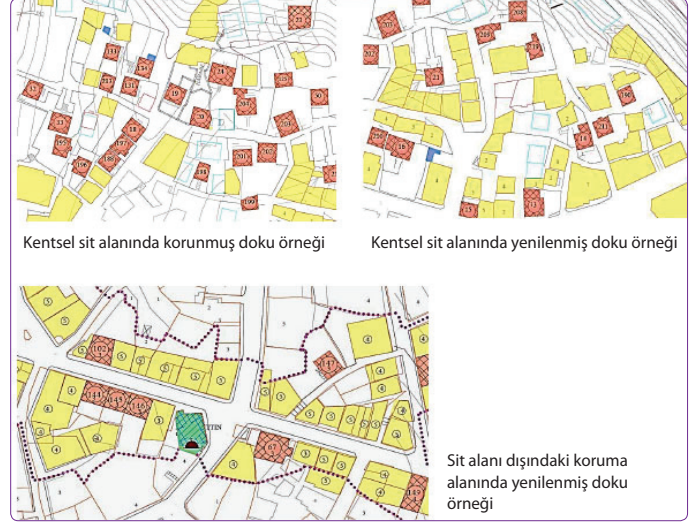
Şekil 8. Kentsel sit alanı genel görünümü (Fotoğraf: Ceyhan YÜCEL).

sal olarak gelişme göstermiştir. Okul, park ve küçük ölçekli kültür tesislerinden oluşan sosyal donatı alanları ise 5.600 m² yer tutmaktadır. Konut bahçelerinde geleneksel bir uğraşı olarak evin ihtiyacını karşılamak üzere yerel ürünlerin (karalahana, pazı, fasulye, mısır vb.) yetiştirilmesine yönelik tarımsal uğraşlar sürmektedir. Bahçelerde yer alan ağaçlar (incir, elma, armut, kiraz, portakal, mandalina, manolya, palmiye ve fındık) ise kent peyzajına karakter veren önemli elemanlardır. Sit alanında yaşayan yaklaşık 4000 civarında nüfusun çoğu orta yaş ve üzerindedir. Yaşayanların %22'si 26-40 yaş aralığında, %49'u ise 41 yaş ve üzeri yaş aralığında bulunmaktadır. Son zamanlarda sit alanında görülen yapılaşmalar nedeniyle yeni nüfus sayısı artmakla birlikte tarihsel yapılarda özgün kullanıcıların varlığı halen söz konusudur. Çalışma kapsamında yapılan saha araştırmasında sit alanı içerisinde tescilli yapılarda ev sahibi ve kiracı oranlarının birbirine yakın olduğu görülmüştür (ev sahibi: %44, kiracı: %56).⁶

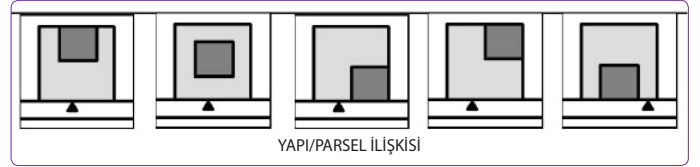
Giresun kent bütünü Karadeniz sahili boyunca uzanan lineer bir kent dokusu özelliği gösterirken, geleneksel doku içerisinde sokaklar ve binalar eğimli topografyaya bağlı olarak organik bir doku oluştururlar. Bu nedenle alanda rampa ya da merdivenli sokaklara sıklıkla rastlanır. Bu doku içerisinde dar ve organik sokaklar, parseller ve yapı adalarının da düzgün olmayan geometrik formlarda oluşmasına yol açmıştır.

Gerek kentsel sit alanı gerekse sit dışındaki koruma alanlarındaki tescilli yapılar ayırık düzende 2 ya da 3 katlı olarak inşa edilmişlerdir. Tek yapı ölçeğinde tescillenmiş olan 14 adet anıt ve 44 adet sivil mimari yapısını içeren koruma alanlarında, geleneksel doku nitelikleri büyük ölçüde kaybedilmiştir (Şekil 9).

Geleneksel doku dar, kıvrımlı taş kaplı sokaklardan oluşmaktadır. Yapılar bahçeler içinde yerleşmiş, sokaklar ço-

Şekil 9. Geleneksel dokuda özgünlük ve bozulmuşluk durumu.

Şekil 10. Giresun geleneksel kent dokusunda yapı/parsel ilişkisi (Ceylan, Açıkgöz, Eldek, 2012).

ğunlukla bahçe duvarları, yer yer yapılarla tanımlanmıştır. Doğrudan sokağa açılan konutlar bulunmaktaysa da bu yapıların bahçelerini zaman içinde imar değişiklikleri (ifraz, yola terk vb.) ya da yapısal değişiklikler (ek yapı, kat bölünmesi vs) nedeniyle kaybettiği anlaşılmaktadır. Bahçe dışında başka bir açık alan kullanımı (avlu ve benzeri) yoktur (Şekil 10).⁷

Bu durum bir yandan nemli iklim koşullarında havalandırma olanağı sunarken, konut etrafındaki toprağın da ekim-dikim amaçlı kullanımını sağlamaktadır. Ağırlıklıla kareye yakın dikdörtgen formda inşa edilmiş olan yapıların düz ve sade tarzları, cephe boyalarında kullanılan farklı sıva renkleri ile zenginleştirilmiştir. Geleneksel kent dokusunda, bahçe/parsel içerisinde yapının oturma alanının oranı ortalama 1/3 oranında tespit edilmektedir (Şekil 11).

Giresun geleneksel dokusunda konutlar en boy oranlarına bağlı olarak kübik prizmatik kütleler halindedir ve çıkmalar, cumbalar gibi kütle hareketleri nadir görülür. Çok sayıda evde simetri aksına yerleştirilmiş bir balkon bulunmakta, balkonlar demir konsollar ya da ahşap/taş dikmelerle taşınmaktadır. Hemen hemen bütün konutlarda kat adedi giriş katı ve birinci kat olmak üzere ikidir. Eğimli araziye yerleşmiş yapılarda bir bodrum kat bulunmakta, bahçe kotuna göre daha yüksek olan giriş katına basamaklarla

⁶ Merkez Şehir Planlama ve Erciyes Üniversitesi, 2008, sf: 56.

⁷ Ceylan, Açıkgöz, Eldek, 2012.

Şekil 11. Kentsel sit alanından karakteristik örnekler (Fotoğraflar: Ceyhan YÜCEL).

ulaşmaktadır. Bunların bazıları çok sayıda basamaklara sahip sütunlarla ve korkuluklarla zenginleşmiş gösterişli barok merdivenlerdir. Plan şemalarında çok fazla çeşitlilik yoktur. Giriş katı bütün odaların açıldığı bir giriş holü etrafında gelişmiştir. Odalar bu holü iki ya da üç yandan çevreler. Benzer şekilde üst katta da bir orta hol ve bunu iki ya da üç yandan çevreleyen odalar bulunur. Holün iki yanına yerleşmiş odalardan oluşan ve orta sofalı geleneksel Türk evi tipine yakın olan plan daha çok büyük konutlarda tercih edilmiştir (Şekil 12).⁸

Giresun Kentsel Sit Alanı Koruma ve Planlama Çalışmaları

Giresun'da ilk koruma çalışmaları 1976 yılında kentsel sit alanının ilanı ile başlamış ve 1979 yılında toplam 168 adet anıtsal ve sivil mimari eserin tescillenmesi ile sürmüştür.

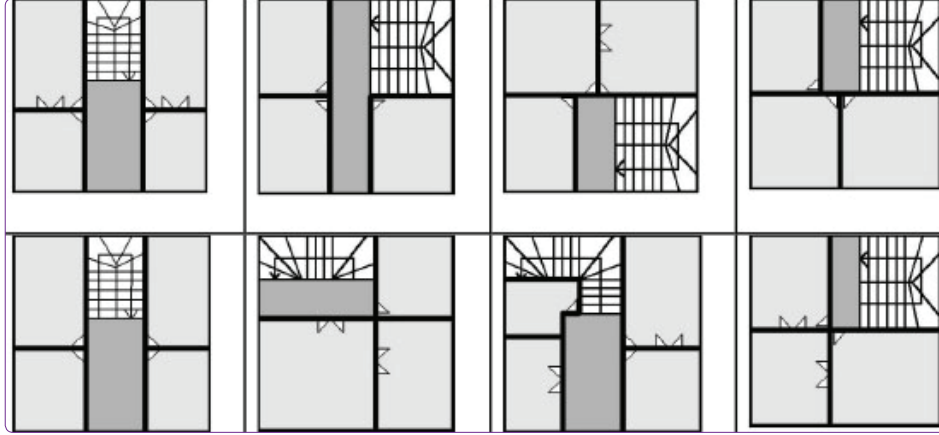
Ancak zaman içinde tescilden düşürme ve sit alanı sınırlarının daraltılması yönündeki kararlar ile en son 1997'de tescilli eser sayısı 107'ye düşürülmüştür. 1985 Yılında sınırları son şeklini alan kentsel sit alanı için ilk koruma amaçlı plan da 1989'da onaylanmıştır. Bundan sonraki plan ise 1997 yılında hazırlanmış, ancak Giresun Belediyesi tarafından korumaya ilişkin kararların yetersizliği ve konut alanlarında koruma amacına aykırılık taşıyan kararları nedeniyle revizyona tabi tutulmuştur.⁹

Giresun Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı Planın Gereçesi ve Hazırlık Süreci

Giresun kentsel koruma alanları için hazırlanmış olan önceki planlar, sadece koruma adına değil sit alanındaki imar işleyişi açısından da ciddi mekânsal sorunlar yaratmıştır. Zaman içerisinde tescilden düşürme ve sit alanı daraltma

⁸ Merkez Şehir Planlama ve Erciyes Üniversitesi, 2010.

⁹ Aksoy, 2002'den aktaran Cinel, 2010, sf: 74.

Şekil 12. Giresun geleneksel konutlarında plan şemaları (Giresun Merkez Dik Sokak Sağlıklaştırma ve Kentsel Tasarım Projesi Sanat Tarihi Raporu, Merkez Şehircilik-2010).

Şekil 13. Geleneksel doku ve yeni yapı uyumsuzluğuna ilişkin örnekler (Fotoğraflar: Ceyhan YÜCEL).

uygulamaları doku bütünlüğünü olumsuz etkilemiş, bunun yanında geleneksel doku çevresinde yapılaşma yoğunluğunu arttırmıştır. Ayrıca, kentsel sit alanı içerisinde tescilsiz ve yeni yapılacak yapılar için verilen imar koşulları da doku bütünlüğünü zedelemiştir. Bu yoğun yapılaşma kararlarının verilmesinde, sit ve koruma alanlarının kentin merkezinde yer alıyor olmasına bağlı olarak tarihi dokunun imar ve dönüşüm baskısı altında olması önemli bir etken olmuştur. Tarihsel kentlerde çok rastlanan bu durum Giresun'da da yoğun olarak yaşanmıştır. Çünkü topografyanın zorluğu, doğal peyzaj nitelikleri ve yeni kentsel gelişme alanları için arazi seçeneklerinin azlığı mevcut dokunun kendi içerisinde yenilenme baskısını arttırmıştır. Bu durum, yeni kentle-

şen alanlar ile tarihsel doku arasında bütünleşme sorunu yaratmıştır. Giresun tarihsel dokusu bu bütünleşme sorununu, otantik niteliklerdeki kayıplarla birlikte oldukça yoğun yaşamıştır (Şekil 13).

2008 Planına dayanak oluşturan revizyon plan gerekçeleri şu şekilde özetlenebilmektedir:¹⁰

-Korunması gerekli yapılar için yapılan envanter çalışmalarının gerek korunacak eser miktarı gerekse envantere dair bilgi ve belgeler açısından yetersizliği,

-onaylı koruma amaçlı imar planında, koruma alanları

¹⁰ Yücel, 2014, sf: 818.

ve Giresun Belediye Meclisi'nin 10.06.2008 tarih ve 93 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Revizyon Plan Yapılaşma Kararları Tescilli Yapılara İlişkin Kararlar

Yukarıda özetlenen revizyon gerekçeleri doğrultusunda Giresun kentsel sit alanı ve koruma alanları için gerçekleştirilen planlama çalışmasının öncelikli konusu, kentsel dokunun fiziksel mekan niteliklerinin mevcut ve gelecekteki durumunun düzenlenmesi olmuştur.

Bu amaçla, kültürel miras envanterinin yeniden ele alınması ve geleneksel dokunun miras gücünün belirlenmesi için kentsel sit alanı ve koruma alanlarında yeni bir kültür varlığı taraması yapılmıştır. Bu tarama sonucunda planlama ekibinin önerisi ile mevcut kültür varlığı envanterine 5 adet anıt ve 38 adet sivil yapı örneğinin daha eklenmesi sağlanmıştır. Bu tescil işlemi sonucu, daha önce 43 sivil mimarlık örneği ve 4 anıttan oluşan envanter, 81 sivil mimarlık örneği ve 5 anıtı kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Tablo 1). Tescillenen eser sayısının artışı, gerek plan hazırlama sürecinde yapılmış olan halk katılım toplantılarına katılan yöre halkının, gerekse plan onay sürecinde yetkili kurumların korumaya gösterdiği olumlu tutumun da bir sonucu olarak görülmelidir.

Tescilli kültür varlığı envanterinin yaklaşık iki katına çıkmış olması, sit ve koruma alanlarına yönelik alınacak kararların da plan bütününde koruma bağlamında yeniden ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu açıdan, alanın karakteristik niteliklerinin yaşatılmasına yönelik tedbirler ile aykırı kentleşme ve bina biçimlenişlerinin önüne geçilmesi yönünde bir planlama önceliği ortaya çıkmıştır.

Planda tescilli yapılar için, Ülkemizde koruma yönetmelikleri ve ilke kararlarında açık bir şekilde belirlenmiş koruma ilkelerine uygun ve bunlara aykırı düşmeyecek öneriler belirlenmiştir. Buna göre, tescilli yapılar için söz konusu olacak esaslı onarım ve projelendirmeler kapsamında yeni kullanım öngörülerinin Koruma Bölge Kurulu onayını gerektirmesi, tescilli yapı bitişliği ya da ona cephe veren yapılar için de aynı hükmün uygulanması, tescilli yapılara yönelik basit onarımlar için ise Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu (KUDEB) ve/veya belediyesinin yetkili olması

gibi hususlar ilgili ilke kararları gereği koruma planında da ortaya konmuştur.

Bunun yanı sıra, kentsel doku karakteristiği bağlamında mevcut dolu/boş dengesinin sürdürülebilmesi için tescilli yapı parselleri içine yeni bir yapı yapılması önlenmiştir. Mevcut tescilli yapıların kullanımında esneklik sağlanması adına, koruma mevzuatımızdaki restorasyon projesinin Koruma Bölge Kurulu'ndan onaylanması suretiyle işlev değişikliğine gidilebilmesi ilkesine doğrultusunda, tescilli yapılara ilişkin projelendirme ve koruma uygulamalarında uyulacak esaslar, plan eki olarak hazırlanan Plan Notlarında ayrıca detaylandırılmıştır belirtilmiştir (Şekil 16).

Bu kapsamda özgün işlev olan konut fonksiyonunun sürdürülmesi, ancak restorasyon projesinin Koruma Bölge Kurulu'ndan onaylanması koşulu ile ticaret ve turizm amaçlı işlev değişikliğine gidilebileceği, işlev değişikliği nedeni ile plan şemasına müdahale gerektiğinde bu değişikliklerin geri dönüşümlü ve özgün yapıya zarar vermeyecek nitelikte olması gerektiği, işlev değişikliği durumunda yapılara eklerin yapılabileceği ve bu eklerde dokunun korunması amacıyla yerel malzeme ve yapım tekniklerinin kullanılması gerekliliği ifadelendirilmiştir.

Kentsel Doku İçerisinde Tescile Konu Olmayan Mevcut Yapılar

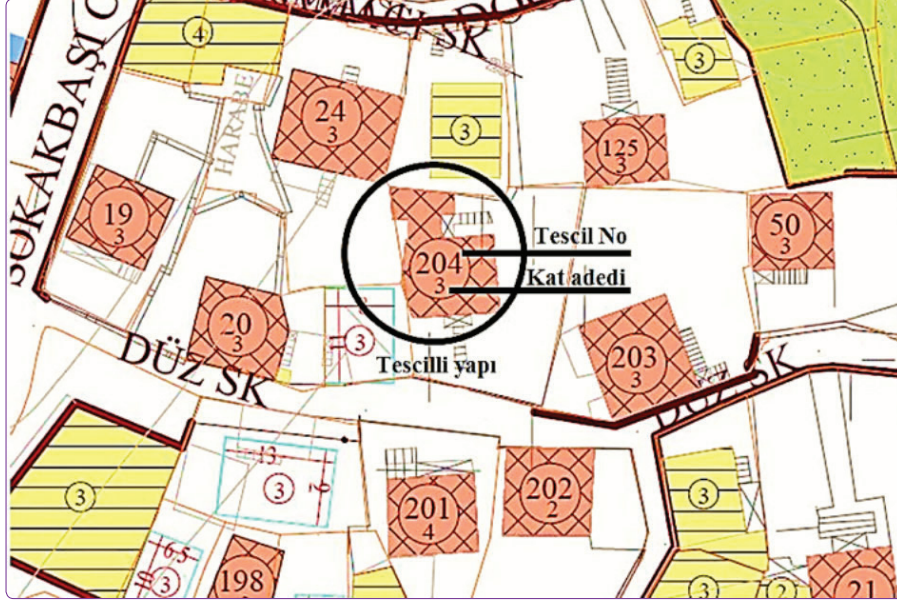
Geleneksel doku içerisinde yer alan ancak korunacak nitelik göstermeyen yapılara yönelik kararlar, koruma planlarında kritik önem taşımaktadır. Koruma mevzuatımızın ağırlıklı olarak tescilli yapılar üzerinden oluşturulması nedeniyle, tescilsiz yapılar için gerekli araçların yeterince belirlenmemiş olması ve sit alanı ilanı sürecinin ve ilan sonrasında koruma planlarının hazırlanmalarının uzun süre alması nedeniyle bu yapılar geleneksel doku içerisinde uzun süre varlıklarını sürdürmekte, mevcut durumda yaşanan uyum/bütünleşme sorunlarının sürmesine yol açmaktadır. Zaman içerisinde yenileme nedeniyle yoğunluk artışına yönelik eğilimler, korunacak dokularda eski ve yeni yapılar arasında uyumsuz ve orantısız yapılaşmaların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Giresun koruma amaçlı revizyon imar planında da bu anlamda olumsuz örneklere sık rastlanmaktadır. İmar mev-

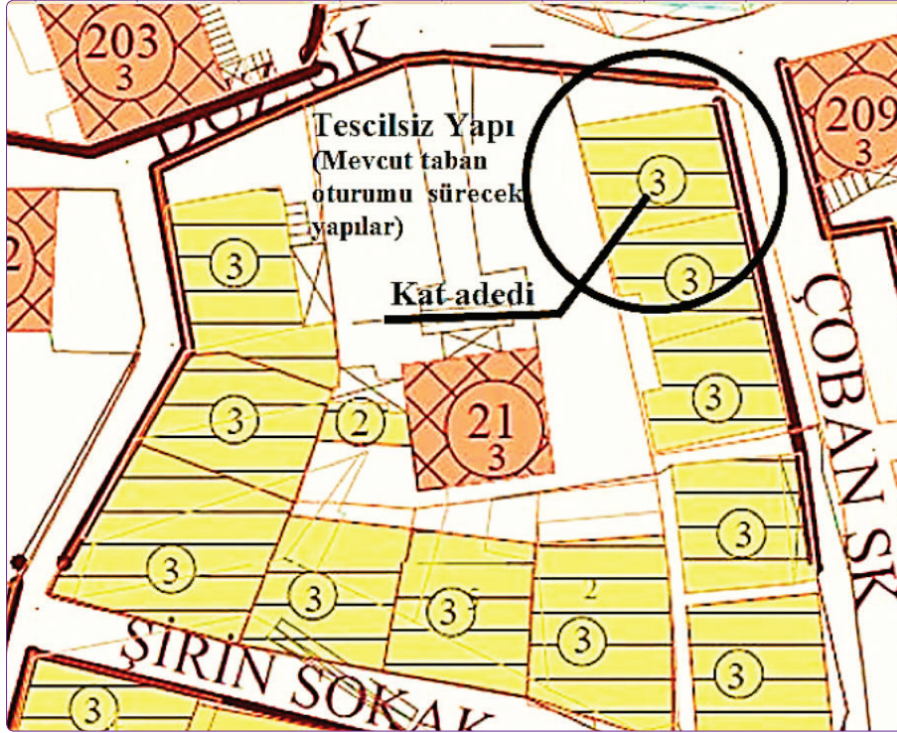
Tablo 1. Tescilli kültür varlıklarına ilişkin sayılar

Tescilli Kültür Varlığı Sayısı	Anıt Eser		Sivil Mimarlık Yapısı	
	1997 Planı	2008 Planı	1997 Planı	2008 Planı
Kentsel sit alanı içinde	4	5	43	81
Koruma alanları içinde	16	16	44	48
Toplam	20	21	87	129

Kaynak: Cinel, 2010, sf: 75.

Şekil 16. Tescilli yapılara ilişkin kararlara ait plan gösterimi (Giresun Kentsel Sit Alanı ve Koruma Alanları Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı, Merkez Şehircilik-2008).

Şekil 17. Tescilsiz yapılara ilişkin kararlara ait plan gösterimi (Giresun Kentsel Sit Alanı ve Koruma Alanları Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı, Merkez Şehircilik-2008).

zuatının sağladığı müktesep haklar nedeniyle, revizyon planda bu yapılar için kısa vadede bir müdahale olanağı söz konusu olamamaktadır. Ancak, yapıların zaman içerisinde yenilenmesi söz konusu olduğunda, dokuya aykırı ve uyumsuz nitelikteki uygulamaların giderilmesi için, bu yapıların da aşağıda açıklanan yeni yapılaşmalara ilişkin hükümlere tabi olacağı ortaya konmuştur (Şekil 17).

Yeni Yapılaşmalar

Kentsel koruma alanlarında, üzerinde hiç yapı bulunmayan ve yeni yapı yapılması söz konusu olabilen parseller ile üzerinde tescilli olmayan yapı bulunan ve yenilenmesi söz konusu olabilecek parsellerdeki yapılanma kararlarının ve koşullarının kentsel koruma ilkelerine uygun olarak geliştirilmesi, revizyon imar planının öncelikli olarak ele aldığı

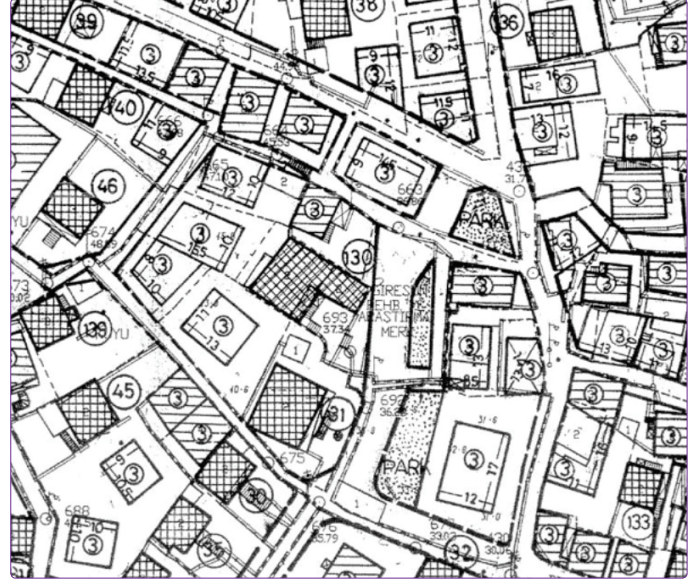
konu olmuştur. Revizyon öncesinde yürürlükte olan planda, sit alanı içerisinde yeni yapı yapılacak boş parsel sayısı 145 adettir ve bu planda bu yapılar için verilen toplan inşaat alanı hakkı 51.720 m²'dir. Planda, yeni yapılacak yapılar şematik kütleler olarak ölçüleri gösterilmiş, önerilen yapı büyüklükleri ise parsel büyüklüğü ile orantılı olarak değişiklik gösterecek şekilde belirlenmiştir. Önerilerde büyük parsellere birden fazla yapı yapılabilecek şekilde düzenleme yapıldığı ve 12x17 metreye varan boyutlarda taban oturumuna sahip yapıların olduğu görülmektedir (Şekil 18).

Oysa, sit alanındaki tescilli yapıların taban oturumu büyüklükleri ortalama değerlerle 90-120 m² arasında değişmektedir ve bir parsel içine ana yapı ile küçük depo ya da müştemilat dışında başka ikinci bir yapı yapılması söz konusu değildir.

Planlama sürecinde yeni tescil edilmiş eserlerle birlikte toplam 85 adet tescilli parselin yarısı 400 m²'den küçük büyüklüğe sahiptir ve bu parsellerde yer alan korunacak yapıların taban alanı büyüklüğü 100 m²'nin altındadır. Sit alanı içerisinde parsel büyüklüğü arttıkça yapı taban alanı da artmakta ancak bu artış çok sınırlı olmaktadır. Öyle ki, 600-800 m² büyüklüğe sahip olan 6 adet parselde yapı taban alanı ortalaması 124 m²'dir (Tablo 2).

Bu bilgiler ışığında bir karşılaştırma yapıldığında, revizyondan önce yürürlükte olan planda, taşınmaz mülkiyet hakkı uyarınca her parselde yapılaşma olanağının sunulması zorunluluğunun dikkate alındığı, ancak bu yapılırken önerilen imar hakkı miktarının yüksek tutulduğu dikkat çekmektedir. Bahse konu imar hakları ile ortaya çıkan yapı büyüklükleri ve oranları, sit alanında geleneksel doku karakterini bozucu niteliktedir.

Bu durumdan hareketle, revizyon imar planında yapılan düzenleme ile alana ilişkin karakteristik özellikler dikkate alınarak yeni yapı düzenlerinin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Yapı düzeni ve yeni imar haklarına ilişkin olarak revizyon plan tarafından belirlenmiş olan büyüklük ve oranlar, geleneksel doku araştırması sırasında tespit edilmiş olan parsel büyüklüğü, bina oranları, yapı/arsa oranları, yapı ve parsel ilişkisi, kat adetleri vb. parametreler üzerinden belirlenmiştir. Planda yeni yapılaşmalara ilişkin düzenlemeler, önceki planda olduğu gibi her taşınmaz için ayrı

Şekil 18. 1998 Yılı onaylı Giresun Koruma Amaçlı İmar Planında yeni yapılaşma önerileri.

ayrı çizilerek gösterilmiş; ancak yeni yapıların parsel içindeki konumu, büyüklükleri ve yönelmeleri dokudaki ölçek, topografya ilişkileri ve kentsel yoğunluk açılarından karakteristik niteliklerin sürdürülebilirliğinin sağlanması hedefi doğrultusunda belirlenmiştir (Şekil 19).

Bu düzenleme sonucunda, önceki planda toplam 145 adet olan sit alanı içindeki yeni konut binası adedi, yeni plan ile 70 adete kalmıştır. Yine sit alanı içerisinde bir önceki planda toplam 51720 m² olarak verilmiş olan toplam inşaat alanı miktarı ise revizyon plan ile 20493 m²'ye düşürülmüştür. Koruma alanları ile birlikte değerlendirildiğinde revizyon plan bütününde önerilmiş toplam inşaat alanı büyüklüğünün bir önceki planın 1/3'ü oranına düşürüldüğü görülmektedir (Tablo 3).

Eski ve yeni plan arasında yapılaşma miktarında ortaya çıkan bu farkın nedenleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

-Her bir boş parselde önerilen yapının taban oturumunun geleneksel dokudaki ortalama orana uygun olarak parselin 1/3'ü miktarında olması,

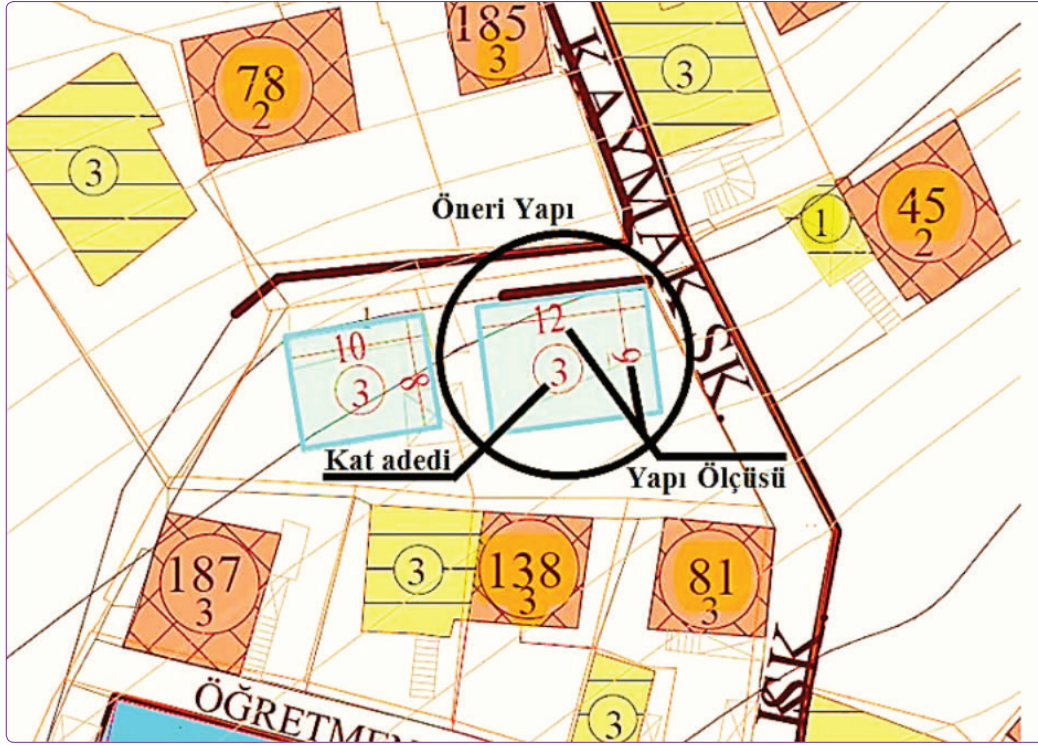
-Bir parselde birden fazla yapı yapma olanağının tanın-

Tablo 2. Giresun Kentsel Sit Alanı mevcut tescilli yapı ve parsellerine ait büyüklükler*

Parsel büyüklüğü (m ²)	<200	201-400	401-600	601-800	800<
Parsel adedi ve yüzdesi	21-%24	34-%39	18-%21	6-%7	8-%9
Ortalama bina taban alanı (m ²)	80	100	120	124	280
Ortalama TAKS	0.60	0.35	0.24	0.18	0.18

Not 1: Sit alanı bütününde mevcut durumda. Ortalama parsel büyüklüğü 445 m². Ortalama bina taban alanı: 120 m². Ortalama TAKS değeri: 0.36 olarak ortaya çıkmaktadır. Not 2: Sit alanındaki tescilli yapıların 24 adedi 2 katlı, 61 adedi 3 katlı, 2 adedi ise 4 katlıdır.

*Giresun Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı analiz verilerine bağlı olarak hazırlanmıştır.

Şekil 19. Yeni inşa edilecek yapılara ait plan gösterimi (Giresun Kentsel Sit Alanı ve Koruma Alanları Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı, Merkez Şehircilik-2008).

maması (400-600 m² arası büyüklüğe sahip 8 adet parselde önerilen yapı büyüklüğü ise en çok 15x8=120 m² ve 14.5x9=130 m² olmuştur),

-Parsel üzerinde yapının taban oturumu oranının 1/3 oranında kalmasının sağlanması,

-Yapının parsel içindeki konumunun belirlenmesinde komşu yapıya ve parselde mesafe, parsel içinde bahçecilik faaliyetine uygun boşluğu bırakma, güneşlenme vb. ilkeleri dikkate alınması,

-kat adedinin dokuya aykırı olmayacak şekilde 3 kat ile sınırlı tutulması,

-Kentsel sit alanında uygun boşluklara konut işlevi yerine park ve kültür tesisine yönelik özel proje alanı önerilmesi.

Yeni yapı yapılacak olan konut parsellerinde yer alacak yapıların sembolik formları ve büyüklükleri revizyon plan

üzerinde tek tek her taşınmaz için gösterilmiş, böylece yeni yapı uygulamalarının imar planı aşamasında kontrolünün sağlanması hedeflenmiştir. Mülkiyet hakkı uyarınca her taşınmazda sağlıklı büyüklükte bir yapı yapılabilecek şekilde önerilen yeni yapılar, dokunun genel karakteristiği olan parsel içerisinde 1/3 dolu/boş oranına sadık kalacak şekilde düzenlenmiştir.

Bu belirlemeler doğrultusunda, sit alanı ve içerisinde yer alan boş parseller ve bunlara önerilen yeni yapılara ilişkin büyüklükler Tablo 4'de sunulmuştur:

Planda doku niteliklerinin korunması adına yeni yapılar için belirlenen büyüklükler ve oranlar dışında yeni yapıların mimari biçimlenişleri hakkında kesin tarifler ve sınırlamalar getirilmekten kaçınılmış, böylece mimari taklit niteliğinde yanıltıcı uygulamaların ortaya çıkmasının önü-

Tablo 3. 1998 ve 2008 Yılı Onaylı Giresun Koruma Amaçlı İmar Planlarında önerilen yapılaşma kararlarının karşılaştırması

Yapılaşma Kararları	Önerilen yeni yapı sayısı		Toplam taban alanı büyüklükleri (m ²)		Toplam inşaat alanı büyüklükleri (m ²)	
	1997 Planı	2008 Planı	1997 Planı	2008 Planı	1997 Planı	2008 Planı
Kentsel Sit Alanı İçinde	145	70	17240	6831	51720	20493
Koruma Alanları İçinde	61	37	9658	4257	52851	14798
Toplam	206	107	26898	11088	104571	35291

Kaynak: Cinel, 2010, sf: 75.

Tablo 4. Giresun Kentsel Sit Alanında önerilen yeni yapılara ait büyüklükler*

Parsel büyüklüğü (m ²)	<200	201-400	401-600	601-800	800<
Parsel adedi ve yüzdesi	27-%38	32-%46	8-%12	2-%3	1-%1
Ortalama bina taban alanı (m ²)	90	980	133	194	180
Ortalama TAKS	0.65	0.35	0.27	0.30	0.20

Not 1: Sit alanında boş parsellere önerilen 70 adet yeni yapının tümü 3 katlı olarak planlanmıştır. Not 2: Sit alanı bütününde öneri yapıların yer aldığı parsellerde, Ortalama parsel büyüklüğü 260 m², Ortalama bina taban alanı: 104 m², Ortalama TAKS değeri: 0,45'tir.

*Giresun Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı verilerine bağlı olarak hazırlanmıştır.

ne geçilmeye çalışılmıştır. Plan ile birlikte hazırlanan Plan Notlarında yeni yapılaşmayı yönlendirecek ana ilkeler ortaya konmuştur.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Giresun Kentsel Sit Alanı ve Koruma Alanları için hazırlanmış olan koruma amaçlı revizyon planında yapılaşmaya ilişkin kararlar ele alındığında, bu planla sağlanmış önemli kazanımlar olduğu görülmektedir. Araştırma aşamasında yeniden yapılan tarama çalışmasıyla saptanan yeni kültür varlıkları ile koruma envanterinin yenilenmiş ve zenginleştirilmiş olması bu konudaki en önemli kazanımdır. Bunun yanı sıra, özellikle sit alanında, yeni yapılaşmalar için getirilen ölçüler ve kısıtlamalarla inşaat ve imar haklarının kontrol altına alınması ve önceki plana nazaran önemli ölçüde azaltılması, doku üzerindeki risk faktörünü gidermeye yönelik önemli bir adımdır. Bu yapılaşmalar ve imar uygulamaları için önerilen sembolik biçimlenişlerde geleneksel dokuyu kaynak alan parametrelerin kullanılması ve yapılması olası her yeni bina için yapı büyüklüğü ve konumuna ilişkin ölçülerin planda gösterilmiş olması uygulamaların kontrol altında tutulmasını sağlayıcı niteliktedir.

2008 Yılında yürürlüğe giren Giresun Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı, kentteki sit alanı ve koruma alanları için bugüne kadar hazırlanmış olan en geniş kapsamlı ve detaylı koruma planıdır. Bu revizyon plan ile, profesyonel ve akademik uzmanların işbirliğinde hazırlanmış olmasından ötürü kentsel dokunun mekânsal ve fiziksel açıdan özgün niteliklerinin yoğun bir şekilde göz önüne alınma olanağı olmuştur.¹²

Giresun kentsel sit alanı için ilk tescil kararı 1979 yılında alınmış olmasına rağmen, günümüze kadar geçen süre zarfında alan için sağlıklı bir koruma pratiğinden söz etmek olanaklı değildir. Bütüncül koruma adına, varolan dokunun korunması için 1989 yılında birinci koruma amaçlı imar planının onaylanması ilk olumlu adım olmuştur. 1997 yılında yürürlüğe giren ikinci plan tescilli yapılar ile ilgili olarak daha detaylı kararlar getirmiş ancak tescilli yapılar dışındaki imar uygulamalarında daha yoğun bir yapılaşma eğilimi göstermiştir.

Bir önceki planda her parsel için yapılaşma kararı üretilmesi ve yapı kütle oranlarının geniş tutulması sit alanı genelinde yapı yoğunluğunu artırmış; bahçe mesafeleri konusunda hassas davranılmamış olması ise, planlama kararlarında sit alanında bulunan tescilli yapılara karşı korumacı bir yaklaşımın benimsendiğinin vurgulanmasına karşın, sonuçlarının olumsuz olmasına yol açmıştır.¹³ Yeni yapılaşmalar için öngörülen boyutlar, ölçek ve yoğunluk kararları, alanda kentsel doku ve yerel mimarinin fiziksel nitelikleri üzerinde yıkıcı etkiler bırakmıştır.

Bu gelişim ve değişim sürecinin sonucunda hazırlanan 2008 yılı onaylı revizyon plan; yerleşme dokusunda malzeme, mimari tarz ve yapım teknikleri ile doğa ve yapı çevrenin az bulunur bir bileşimini yansıtan ve Karadeniz Bölgesi'nde son kalan doku örneği olan Zeytinlik mevkiinde özgün niteliklerin korunması için muhafaza etmeye yönelik bir koruma anlayışına daha fazla öncelik vermiştir. Kentsel sit ve koruma alanlarında yeni yapılaşmaların mimari nitelikleri konusunda koşullu bir serbestlik sağlayan plan, Koruma Bölge Kurulu onayını almak koşulu ile tescilli yapıların yeniden işlevlendirilmesi konusunda esnek bir yaklaşım sunmaktadır. İlk bakışta planın bu nitelikleri, alandaki kentsel gelişmeyi ve imar uygulamalarını yavaşlatıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Zira, Giresun Belediyesi ile yapılan görüşmede, planın yürürlüğe girmesinden itibaren günümüze kadar geçen süre içerisinde henüz bir restorasyon projesinin gerçekleştirilmemiş olduğu, sit alanı içinde yeni inşaat için yapılan başvuru sayısının ise birkaç yapı ile sınırlı kaldığı dile getirilmiştir. Ancak Giresun mimari ve kentsel mirasının içinde bulunduğu koşullar, uzun vadede başarılı bir koruma için gelişmeden daha çok koruma ağırlıklı bir politikanın izlenmesini gerektirmektedir. Daha doğru bir koruma planlaması için kentsel sit alanlarında gelişimi özendirecek ve hızlandıracak kararlar yerine uzun vadede korunacak niteliklerin yaşamasını hedefleyecek plan kararlarının üretilmesi sürdürülebilir korumanın da temel ilkesidir.

Kentsel sit alanının kentin diğer alanlarıyla ve kentsel sit alanındaki tescilli yapıların yeni yapılarla bütünleşmesi konusu, plan revizyonu sırasında ön plana çıkan bir diğer

¹² Turan ve Yavruoğlu, 2013, sf: 335.

¹³ Turan ve Yavruoğlu, 2013, sf: 331.

husustur. 2008 Planının yukarıda özetlenmiş olan genel tutumu sit alanının kendi içinde içsel bütünlüğün sağlanması konusunda ciddi adımlar ön görmüştür. Ancak ülkemiz planlama ve koruma mevzuatında idari açıdan var olan bazı boşluklardan ötürü, sit alanı ile koruma alanlarının çevresel bütünlüğünü sağlamaya yönelik öneriler geliştirilmesi zorlaşmaktadır. Mevcut işleyişte kentsel alanlar ile korunmaya konu kentsel alanların prosedürleri, sorumlu organları ve mevzuatı ayrı ayrıdır. Bu nedenle, kentsel koruma alanlarının çevresi konusunda tutum belirlemede ve planlama kararları konusunda müdahalelerde bulunmada koruma amaçlı planlama mevzuatı yetersiz kalmaktadır. İlerisi için, Ülkemizde pek çok alan için örneklendirilebileceği şekilde Giresun kentsel koruma alanları için de “etkileme geçiş alanı (bufferzone)” belirleme yönündeki çalışmaların yapılması öncelik taşımaktadır.¹⁴

Kaynaklar

- Aksoy, A. A. (2002) “Giresun Zeytinlik Mevki Kentsel Sit Alanı Üzerine Bir Araştırma”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, M. (2012) “Giresun Kalesi (1764-1840)”, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, cilt 6, sayı 12, s. 39-56.
- Bekdemir, Ü. (2000) “Giresun Kent Coğrafyası”, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceylan, B., Açıkgöz, Ş., Eldek, H. (2012) “Giresun ‘Dik Sokak’ Sokak Sağlıklaştırma Projesi, Taykon 2011, Tarihi yapıları Koruma ve Onarım Sempozyumu, İstanbul, s. 153-166.
- Cinel, T. (2010) “Kentsel Sit Alanında Planlama: Koruma ve Sü-

reklilik Bağlamında Sorunlar ve Öneriler, Giresun Örneği”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- T.C. Kalkınma Bakanlığı Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (2013) “DOKAP Giresun İl Raporu, Giresun.
- T.C. Giresun Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (2014) “Giresun İli 2013 Yılı Çevre Durum Raporu”, Giresun.
- Merkez Şehir Planlama ve Erciyes Üniversitesi (2008) “Giresun Kentsel Sit Alanı ve Koruma Alanları Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu”, Kayseri.
- Merkez Şehir Planlama ve Erciyes Üniversitesi (2010) “Giresun Merkez Dik Sokak Sağlıklaştırma ve Kentsel Tasarım Projesi Sanat Tarihi Raporu”, Kayseri.
- Turan, S. Ö. ve Yavruoğlu, B. (2013) “Giresun Koruma Amaçlı İmar Planları ve Uygulama Düzeyinin Değerlendirilmesi”, 4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu - Neo-liberalizm Sonrası Mekânsal Müdahale Biçimleri ve Yansımaları, 28-20 Kasım 2013, Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar İletişim Ağı (KBAM) - Mersin Üniversitesi, s. 323-338.
- Yücel, C. (2014) “Authenticity and Integrity Problems in Giresun Urban Conservation Area and the Proposals of New Conservation Plan”, REHAB 2014 - International Conference on Preservation, Maintenance and Rehabilitation of Historical Buildings and Structures, 19-21 March 2014, Green Lines Institute, Tomar-Portugal, vol.2, s. 815-824.

İnternet Kaynakları

- <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Yerleşim Yeri Nüfusları İstatistikleri [Erişim Tarihi: 07.04.2017]

¹⁴ Yücel, 2014, sf: 823.